

**НОВІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ
ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 60-х РОКІВ ХХ ст.**

Глибинні суперечності теперішнього кризового стану економіки Івано-Франківщини закладені радянською командно-адміністративною системою та чекають свого подальшого наукового вирішення. Прикарпаття, з огляду на ряд специфічних обставин, вирізняється на загальноукраїнському тлі. Характеризуючи зміни, які відбулися в економіці краю, зазначимо, що радянська влада частково досягла адекватних потребам часу зрушень.

Історичні процеси, що проходили на українських землях і в досліджуваному нами краї, охарактеризовано в окремих монографічних дослідженнях - В.Барана [1], М.Вівчарика [2], О.Малярчука [3], Г.Сургая [4], А.Саржана [5] та інших. У вказаних працях дослідники ґрунтовно аналізують еволюцію радянської соціально-економічної політики, її пріоритети, характерні риси соціалістичної економічної моделі.

Мета статті - на основі аналізу наукової історичної літератури і архівних джерел визначити якісно нові підходи до економічних проблем краю в другій половині 60-х років минулого століття.

У вказаний період Прикарпаття переживало період панування партійно-радянської політичної системи. Нове партійне керівництво в СРСР ініціювало, перш за все, зміни в аграрному секторі економіки й відповідно чергові соціально-побутові зміни в житті селянства. Спробу змінити ситуацію на краще було розпочато в березні 1965 р. на пленумі ЦК КПРС, що проходив 24-26 березня в Москві.

Керівництво КПРС підтверджувало загальну закономірність періоду радянської історії - критика нестерпного становища, яке склалося в сільському господарстві держави та обіцянками швидкого вирішення проблем. Так було з продподатком і непом при В.Леніні, суцільною колективізацією та «*перегинами*» при Й.Сталіні, аграрними реформами та експериментами при М.Хрущові [6, с.248]. Новий керівник держави Л.Брежнев на березневому (1965 р.) пленумі ЦК КПРС виступив із доповіддю «*Про невідкладні заходи по дальшому розвитку сільського господарства СРСР*», в якій визнавав провал сільськогосподарської політики М.Хрущова.

Офіційно зверталася увага на критичний стан справ у сільському господарстві держави й необхідності запровадження нових підходів до вирішення назрілих проблем. У сільськогосподарському виробництві без радикальних змін, планувалося вжити дієві економічні й організаційні заходи. Подолати кризу передбачалося інтенсифікацією землеробства, збільшенням капітальних вкладень, зміцненням технічної бази колгоспів і радгоспів, підвищенням закупівельних цін на сільгосппродукцію, впровадженням нової системи планування, гарантованої оплати праці колгоспникам.

У 1964 р. із 249 колгоспів області тільки 69 (28%) закінчили господарську діяльність *«по всіх галузях з чистими прибутками»*. У більшості колгоспів були застарілі форми оплати праці - трудодень. Так, у колгоспах Надвірнянського та Долинського районів оплата за один *«людинодень»* становила 0,99-1,06 крб. Це на 50 коп. нижче від середньообласного показника. З 256 колгоспів області у 1965 р. тільки у 78 (30%) була впроваджена гарантована грошова й акордно-преміальна оплата праці. З 1023 виробничих бригад лише 266 (26%) перейшли на господарський розрахунок. У тваринництві було переведено на госпрозрахунок 179 ферм (10%) від загальної чисельності [7, арк.24-25].

З 1 липня 1966 р. запроваджувалася гарантована оплата праці колгоспникам. Нові умови оплати праці в колгоспах вимагали вдосконалення всієї системи виробництва й розподілу доходів у колгоспах. Якщо раніше фонд оплати праці складався, як залишок після відрахувань у неподільний і громадський фонди, то тепер при розподілі доходів, у першу чергу, виділялися кошти й зерно для оплати праці колгоспників [8, арк.9]. Цілком закономірно, що це позначилося на рівні життя сільських трудівників. Становище колгоспного селянства, порівняно з іншими категоріями сільського населення, продовжувало залишатися гіршим.

Традиційно головним питанням в організаційно-партійній роботі вважалося підвищення ролі парторганізацій, кожного комуніста за вирішення *«господарських і партійних задач, правильного підборі, розстановці й вихованні кадрів»*. Систематично проводилися різноманітні конференції, наради, збори в яких накреслювалися *«конкретні заходи»* з метою підвищення ефективності роботи в цій галузі. Командно-адміністративні методи управління зводилися до *«попередити», «заборонити», «покарати», «зняти», «вказати»*. Звітно-виборні збори показали наскільки великий розрив між райкомами партії й первинними парторганізаціями колгоспів, *«між первинною парторганізацією*

і масою колгоспників». Резонансними стали факти, коли парторганізація не підтримала кандидатуру на посаду голови колгоспу, яку висунув райком партії. *«Ми маємо такі факти в Коломийському районі «Прапор комунізму», Снятинському ім. Франка та інших»* [9, арк.15].

Одним із пріоритетних напрямів нової аграрної політики було збільшення капітальних вкладень. Інвестиції в сільське господарство України зросли з 7881 млн. крб. у 1961-1965 рр. до 22394 млн. крб. у 1976-1980 рр. [10, с.222]. Значні кошти вкладалися в розвиток аграрного комплексу області. У напрямі інтенсифікації була проведена надзвичайно велика робота, однак її ефективність виявилася незначною й перелому в галузі сільського господарства не відбулося.

Важливою умовою в підвищенні продуктивності праці мала відіграти меліорація, яка набирала широкого розмаху та використання добрив. Унаслідок перезволоження та зайвої вологи не використовувалося багато родючої землі. В умовах Прикарпаття частими були паводки й притоплення річкових низин. Особливістю Івано-Франківщини була наявність великої кількості кислих ґрунтів. В області 165 тис. гектарів землі потребували негайного вапнування. У заходах березневого пленуму ЦК передбачалося, що всі роботи, пов'язані з вапнування кислих ґрунтів і меліорацією, проведуться за рахунок держави [11, арк.16].

Поряд із цим, бурхливими темпами розвивалися провідні галузі промисловості області: нафтодобувна, нафтопереробна, газова та енергетика. В 1965 р. обсяг капітальних вкладень у житлове будівництво цих галузей промисловості становив 4,25 млн. крб. (52,5%) усіх асигнувань передбачених на спорудження житла. З загальної кількості житлової площі 63,7 тис. кв.м - 36 тис. кв.м (56,5%) споруджувалося в мікрорайонах селищ нафтовиків Надвірної, Долини, працівників Калуського хіміко-металургійного комбінату, тресту *«Хімметалургбуд»* та Бурштинської ДРЕС. Більша частина житла будувалася не в обласному центрі, а в містах і селищах, тобто там, де відчувалася в ньому гостра потреба [12, арк.13-14].

Промисловість Івано-Франківської області за весь післявоєнний період розвивалася значно повільніше, ніж у сусідніх - Львівській, Волинській, Закарпатській. Однак за останню семирічку промисловість отримала великий розвиток: видобуток нафти зріс у 2,3 рази; відповідно природнього газу - 9,3; мінеральних добрив - 1,5; виробництва цегли - 1,5 і т.д. Одночасно освоювалося

виробництво нових видів продукції: цементу, зрідженого газу, харчового парафіну, бітуму, аеросилу й т.д. Якщо у 1965 р. було добуто 2 млн. 377 тис. т. нафти, то в наступному році - 2 млн. 423 тис. т. Різко зріс видобуток природного газу. В 1965 р. було добуто 2,9 млрд. кубометрів, у 1966 р. - 3,3 млрд. кубометрів. За попередню семирічку буровики тресту «Прикарпатбурнафта» провели велику розвідувальну роботу. У результаті чого було досягнуто «великого приросту запасів нафти» - Долині, Биткові, Старуні, Гвіздці, Ольхівці, Струтені, Спасі, Бабчому, Пневі. Запаси нафти області на 1 січня 1966 р. склали 83 млн. т. Докорінно нових підходів зазнала лісова та деревобробна промисловість. У 1965 р. було заготовлено й вивезено лише 1 млн. 670 тис. кубометрів лісу, в той час, як на початок семирічки цей показник становив 2 млн. 700 тис. кубометрів на рік [13, арк.52-59].

ХХІІІ з'їзд КПРС та ХХІІІ з'їзд КП України дали новий поштовх до розвитку народного господарства області в черговій п'ятирічці (1966-1970 рр.), а також «гідної зустрічі 50-річчя Великого Жовтня». План ювілейного року було виконано достроково - до 14 грудня 1967 р. Понад план було вироблено продукції на 40,3 млн. крб. Трудівники села зібрали 368,8 тис. т. зерна, 837 тис. т. цукрових буряків, 8,1 тис. т. льону-волокну. В 1967 р. Івано-Франківську область за успіхи в господарському й культурному будівництві було нагороджено орденом Леніна. Їй вручено пам'ятний Червоний прапор ЦК КПРС, президії Верховної Ради СРСР, Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС. Цими ж прапорами відзначено лісокомбінат «Осмолода» та колгосп «Перше травня» Коломийського району, а Івано-Франківський приладобудівний завод і об'єднання «Укрзахіднафтагаз» - пам'ятними Червоними прапорами ЦК КП України, Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради. Сотні працівників було нагороджено державними орденами й медалями. Монтажник В.Бондарев, деревообробник Д.Штоковецький, оператор нафтопереробки Я.Осипенко, голова колгоспу С.Хромичева, ланкові М.Заренчук і М.Роздільська, доярка М.Скіцька, механізатор В.Білан, чабан Ю.Венгрин стали Героями Соціалістичної Праці [14, с.43].

Таким чином, оцінюючи минуле, маємо визнати, що в середині 60-х років минулого століття держава домоглася колосальних змін в економіці західноукраїнського регіону. Незважаючи на великі екологічні проблеми, деформовану структуру сільськогосподарського виробництва, в розбудові економіки краю

було досягнуто значних успіхів. Загальний рівень життя населення підвищився, була впорядкована система заробітної плати в колгоспах, поліпшилося пенсійне забезпечення, відбулися позитивні зрушення в розв'язанні житлової проблеми. Можна констатувати, що життєвий рівень мешканців Івано-Франківщини, їхній добробут у другій половині 60-х років ХХ ст. відчутно зріс. Сучасна трансформація до соціально орієнтованої економіки держави відбувається надзвичайно повільно, що у свою чергу пов'язане зі спроможністю забезпечити гідне життя та вільний розвиток кожної людини.

1. Баран В.К. Україна: новітня історія (1945-1991 рр.) / В.К.Баран. - Л.: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2003. - 670 с.
2. Вівчарик М. Українське село: етнонаціональний вимір (70-ті - середина 90-х рр.) / М.Вівчарик; Ін-т історії України НАН України. - К.: [б.в.], 1998. - 199 с.
3. Малярчук О.М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О.М.Малярчук. - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. - 228 с.
4. Саржан А.О. Зміни в соціально-економічній сфері Донбасу. Друга половина 40-х - кінець 80-х рр. ХХ ст. / А.О.Саржан. - Донецьк: ООО «Лебедь», 2004. - 412 с.
5. Сургай Г. Сільське господарство України: уроки минулого і сучасний аграрний курс / Г.Сургай. - К.: Либідь, 1991. - 180 с.
6. Пихоя Р.Г. Советский Союз: история власти. 1945-1991 / Р.Г.Пихоя. - Новосибирск: Сибирский хронограф, 2001. - 684 с.
7. Державний архів Івано-Франківської області (далі - ДАІФО), ф.П.1, оп.1, спр.2967, 110 арк.
8. ДАІФО, ф.П.1, оп.1, спр.3073, 181 арк.
9. ДАІФО, ф.П.1, оп.1, спр.2975, 181 арк.
10. Народное хозяйство Украинской ССР в 1958 году: Стат. Сборник. - К.: Техніка, 1986. - 423 с.
11. ДАІФО, ф.П.1, оп.1, спр.2967, 110 арк.
12. ДАІФО, ф.П.1, оп.1, спр.2992, 136 арк.
13. ДАІФО, ф.П.1, оп.1, спр.3070, 230 арк.
14. Історія міст і сіл Української РСР: Івано-Франківська обл. - К.: Головна ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1971. - 640 с.